

הרמן מלוויל

הכרתי את מלוויל כחבר, למעשה לא אותו אישית, אלא את יצירתו האלמותית "מובי דיק" בגירסה קולנועית ([סרט מ-1956](#) בממויו של John Huston)¹, בקולנוע אדיסון זכרוננו לברכה של פעם במרכז ירושלים הישנה בעודי ממש ילד – כנראה פחות מגיל-10. מאז שנים אחדות חלמתי להיות צייד לווייתנים לא פחות. למגר את הרוע העולה ממצולות ללא התראה וסיבה. אך זה עבר לי ככל שהתבגרתי כשהבנתי שהרוע איננו מגיח מהמצולות, אלא מקרבנו ממש.

מעניין איך כילד שאפתי לקרבי דברים שרק היום, עשרות שנים לאחר מכן, אני יכול לנסות לתת להם ביטוי תבוני כלשהו. היו בו הרבה חומרים שבנו ועיצבו את הילד לבוגר של היום, אך אז הם היו במצב צבירה של ענן היולי, רשמים וחוויות כה עזים, שטלטלו את הנפש הרכה, המטוטלת בלאו הכי. כילד, גם אם קשה להודות בכך אלא בדיעבד, מצאתי עצמי בלב אוקינוס מאיים, מלא באי וודאות ואי אמון בסיסי של יחסים, כתנאי הכרחי להתפתחות תקינה. הכל היה שם: משהו מפלצתי מאיים, סמל הרוע – לווייתן מצולות לבן, שללא כל אזהרה מגיח ממצולות ומכה ללא רחם.

אך זו רק ההתחלה לחוויה כה מטלטלת, שרק בדיעבד ניתן להכילה איכשהו: מיפלץ לבן זה, המגיח ופוגע באופן פתאומי ואף שרירותי, גורם באופן לא מודע לבן האדם לסגוד לו, או לפחות לירוא ממנו, ולמעשה לייחס לו יכוליות של שליטה בגורל האישי. אלוהים, כבר אמרנו? מובי דיק דן היה חלק מעיצוב התפיסה שלי את האלוהים, זה השולט למעשה בך ובכל אשר תלך ותעשה ותרצה ותתאוהו. אלוהים זה כלל אינו מיטיב, ההפך. הוא נתפס כמעניש כשהוא גורם לכאב וסבל, כי אתה, ילד קטן אשם, ילד לא טוב, לא עושה את המצופה ממך, למרות שלעולם אינך יודע מה מצופה ממך בעצם. אינך באמת מה קורה מסביב, ושולטת בך התחושה שרק אי קיום, היעדר נוכחות, תציל אותך משרירותיות של אלוהים-מפלץ שכזה, שגם אם תצעק אמאל'ה, היא לא תהיה לצדך לחבק אותך ולהגן עליך. באותו הקשר נצרכו בי גם סיפורי השואה שטרחו לספר לנו בילדותינו בדקדקנות פורנוגרפית, ולהשחית את הנפש המיוסרת והשחוטה בלאו הכי, בהם הצעקות של ילדים על בור ההריגה/ בתא בגזים שהם קוראים לשווא "אבא, אבא, הייתי ילד טוב" בעת גסיסתם, מול סיטואציה מפלצתית, ללא כל הסבר כשהמבוגרים, ואף הוריהם חסרי אונים ואינם עושים דבר כדי להפסיק זאת.

אך זה רק צד אחד של החוויה. מול מיפלץ לבן זה, הלווייתן הענק המבין היטב את המתרחש סביב, ולכן גם מנפץ בשיטתיות את סירות הציידים ולבסוף את האניה עצמה - עומד קפטן אחאב, כנציג האדם בכלל, שמתחבר באופן עמוק יותר וחבוי עם הפסימיות של חברי שהוזכרו כאן בדפים קודמים: דיוגאנס, הנביא יחזקאל, פאולוס, ששני האחרונים מאמינים שרק האל ישנה את טבע האדם מרע לאדם טוב. כאן, קפטן אחאב הוא הגרוע כולם, יצור לא אנושי כמעט, אפל כשטן שהומצא כדי להביע סלידה ופחד זה מתהומות נפש אנושיים בהם לרוע אין גבולות. הוא רע מזוקק, אפל ואיום, בגלל האדישות, לא רוע כדי לפגוע באופן

1 [הסרט המקורי המלא](#) שראיתי בקולנוע אדיסון בסוף שנות ה-50... (יוטיוב- 1:50 שעות)

שרירותי באחר, אלא אדישות של שמיים ריקים לסבל של אחר, ובעצם לעצם הנוכחות של האחר, ואין לו שום כוונה להיות אחר, ולכן גם לא שם יהבו על חסדי השמיים שעשויים לשנות את האדם, אלא הוא הופך בעצמו למפלצת אנושית חסרת חמלה, עם הרס עצמי שהדהד אצלי כילד מול הטירוף והדבקות בנקמה שלו, על חשבון חיי אנשיו הבוטחים בו כמעט ללא היסוס, בלית בררה בעצם, כי כולם על אותה ספינה והוא נוהג בה. כוח ההרס והרשעות העולים על כל כושר הכלה באים כאן לידי ביטוי מטלטל, שגם אם כילד לא ניתן להבין זאת, וודאי לא להכיל, ניתן היה לחוש את הדהוד הפנימי להתמודדות מול רוע שאף אני עמדתי חסר אונים מול משהו כזה.

הפתרון שלו אינו לעצור את הרוע, אלא להרוג את המיפליץ, את האל המעניש, רק כדי להראות לו שהוא עולה עליו ברשעותו. לשם כך מזניח את אנשיו וכופה עליהם לרדת למצולות יחד עמו, רק כדי להשלים את משימתו השטנית וחסרת התכלית.

האם הוא הורג את האל המעניש? האם הרוע האנושי מתפוגג קצת? בתמונה האחרונה של הסרט, בה המספר ניצל על ידי ספינה אחרת, שדואבת אף היא שכול ואובדן על בנו שלך רב החובל, ישנה תקווה, אך כבר ביציאה מאולם הקולנוע אל החוץ מגלה שלמעשה לא השתנה דבר. לא ברוע ולא במידת המוסריות והחמלה האנושית, אלא באיים קטנים בהם גם אתה יכול לתת יד לשם כך.

והאל? האם הוא מעניש על חטא שכביכול עשית, ובעצם אינך יכול למנוע זאת כי אינך יודע מהו באמת ועל מה אתה מואשם? לאל

הפתרונים. היום אני מבין שהוענשתי לא פעם בגלל שרירותיות, רוע ונפש אפלה שלא ידעה את עצמה. הבנתי שנפתולי החיים שחוויתי לאורכם, אינם חשבון עובר ושב פתוח אצל האל, והוא איננו רע באמת, אך גם לא טוב באמת, אם בכלל, אלא הרע והטוב בא מקרבנו, ואותם עלינו לשנות, ולתת לעולם להתנהל בדרכו. שכל אחד יעשה את תפקידו הקטן כמו הגדול, ואז גם אם יגיח ממצולות מיפליץ לבן איום ויותר הרס וסבל, אאמץ את החסד שהעניק לי הרמן מלוויל דן, ואייחל לספינה שתבוא לחלץ, וגם אם לא תבוא – לא נורא.

■ החסד המופלא שנתן לי הרמן מלוויל נשוא עמי תמיד. תודה לך הרמן היקר. ■